

بررسی رابطه تفکر خلاق و یادگیری زایشی و میانجی نقش هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون

سارا حسینی^۱، فرحناز مشایخ^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۳۱

چکیده

مقدمه و هدف: توجه به ابعاد نوین آموزش عالی و توسعه مهارت‌های فکری دانشجویان، اهمیت بررسی عواملی چون تفکر خلاق و یادگیری زایشی را دوچندان می‌سازد. هدف اصلی این پژوهش بررسی رابطه بین تفکر خلاق و یادگیری زایشی و میانجی نقش هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون بود.

روش شناسی پژوهش: پژوهش حاضر، از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی و از نوع همبستگی بوده است. جامعه آماری این پژوهش دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ به تعداد ۳۸۰۰ نفر بود. برای تعیین حجم نمونه از جدول مورگان استفاده و تعداد ۳۵۰ نفر بعنوان حجم نمونه انتخاب شد. شیوه نمونه‌گیری به صورت تصادفی خوشه‌ای بود. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه پر سشنامه تفکر خلاق تورنس (۱۹۹۰)، پرسشنامه یادگیری زایشی دهقان (۱۳۹۹) و پرسشنامه هوش معنوی گینگ (۲۰۰۸) استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش معادلات ساختاری بر پایه نرم افزارهای SPSS27 و PLS3 استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های این پژوهش نشان داد که تفکر خلاق و یادگیری زایشی با نقش میانجی هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون رابطه مثبت و معناداری دارد. تفکر خلاق با یادگیری زایشی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون رابطه مثبت و معناداری دارد. تفکر خلاق با هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون رابطه مثبت معناداری دارد. در نهایت مشخص گردید که هوش معنوی با یادگیری زایشی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون رابطه مثبت و معناداری دارد.

نتیجه‌گیری: تفکر خلاق به عنوان یکی از عوامل کلیدی یادگیری زایشی نقش مهمی در بهبود فرایندهای یادگیری دانشجویان ایفا می‌کند. علاوه بر این، هوش معنوی نیز به عنوان یک متغیر میانجی، موجب تقویت رابطه بین تفکر خلاق و یادگیری زایشی می‌شود و خود نیز به طور مستقیم بر یادگیری زایشی اثر مثبت دارد. بنابراین می‌توان گفت که ارتقای سطح تفکر خلاق و هوش معنوی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون، زمینه ساز افزایش توانایی یادگیری زایشی و ارتقای کیفیت آموزشی خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: یادگیری زایشی، تفکر خلاق، هوش معنوی

^۱ گروه علوم تربیتی، واحد کازرون، دانشگاه آزاد اسلامی، کازرون، ایران

^۲ * گروه علوم تربیتی، واحد کازرون، دانشگاه آزاد اسلامی، کازرون، ایران. (نویسنده مسئول). ایمیل:

Farah.mashayrkh@iau.ac.ir

مقدمه

دانشجویان به عنوان گروهی از افراد در مرحله ای حساس از زندگی خود قرار دارند که تحصیل و یادگیری برای آن ها اهمیت بسیاری دارد. این دوره از زندگی فرصت های بسیاری را برای شکل گیری نگرش های جدید، مهارت های تحلیلی و ابداعی فراهم می کند. در این دوران، یادگیری نه تنها به انتقال اطلاعات و مفاهیم محدود نمی شود، بلکه فرآیندی است که در آن فرد به طور فعال درگیر با مفاهیم و تجارب جدید می شود. یکی از مهم ترین نوع یادگیری در این دوران، یادگیری زایشی است. یادگیری زایشی فرآیندی است که در آن فرد به خلق و تولید دانش جدید می پردازد، نه تنها از آنچه که قبلاً آموخته استفاده می کند، بلکه از آن بهره برداری و به آن عمق بیشتری می دهد (ساریخانی و همکاران، ۱۳۹۶). این نوع یادگیری به جای صرفاً یادگیری اطلاعات موجود، به توانایی دانشجو برای ایجاد و ساخت دانش جدید از پایه می پردازد. یادگیری زایشی به عنوان یک فرآیند پویا، نیازمند تفکر عمیق و توانایی تحلیل انتقادی است که در آن فرد نه تنها اطلاعات را به خاطر می سپارد بلکه آن ها را در زمینه های مختلف کاربردی و خلاقانه به کار می برد (بیوجنر، ۲۰۲۲).

یادگیری زایشی به عنوان یکی از پیشرفته ترین و مؤثرترین نوع یادگیری به عنوان هدف بسیاری از نظام های آموزشی در نظر گرفته می شود. این نوع یادگیری باعث می شود که دانشجویان نه تنها اطلاعات جدید را جذب کنند بلکه این اطلاعات را به شیوه ای نوآورانه پردازش و درک کنند و در نهایت به خلق دانش جدید بپردازند (بریتویسر و برود، ۲۰۲۱). یکی از مزایای یادگیری زایشی این است که به دانشجویان امکان می دهد که با مسائل پیچیده و چالش برانگیز مواجه شوند و از آن ها برای پیشبرد فهم و مهارت های خود استفاده کنند (پترسن^۳ و همکاران، ۲۰۲۳). علاوه بر این، یادگیری زایشی موجب تقویت مهارت های حل مسئله، تفکر انتقادی، و توانایی های ابداعی در دانشجویان می شود، که این مهارت ها نه تنها در عرصه تحصیلی بلکه در زندگی حرفه ای و اجتماعی نیز کاربرد زیادی دارند. به این ترتیب، یادگیری زایشی نه تنها موجب افزایش دانش می شود، بلکه موجب توسعه توانایی های ذهنی و شناختی افراد نیز می گردد، به طوری که افراد توانمندتر و خلاق تر برای مواجهه با چالش های دنیای پیچیده و در حال تغییر می شوند (صحرائی و همکاران، ۱۴۰۲).

عوامل مختلفی می توانند ممکن است بر یادگیری زایشی تأثیر بگذارند که یکی از مهم ترین آن ها تفکر خلاق^۴ است (اکرم و همکاران، ۲۰۲۴). تفکر خلاق به توانایی ایجاد و تولید ایده های جدید، نوآورانه و کاربردی

¹ Buchner

² Breitwieser & Brod

³ Petersen

⁴ creative thinking

⁵ Akmam

اطلاق می‌شود. این نوع تفکر به افراد کمک می‌کند تا از محدودیت‌های فکر کردن به روش‌های سنتی عبور کنند و به راه‌حل‌های نوین و منحصر به فرد برسند (پناهی و همکاران، ۱۴۰۳). تفکر خلاق از افراد می‌خواهد که به مسائل از دیدگاه‌های مختلف نگاه کنند، فرضیات جدیدی را آزمایش کنند و به دنبال روش‌های متفاوتی برای حل مشکلات باشند. در واقع، تفکر خلاق به عنوان یکی از ارکان اصلی یادگیری زایشی به شمار می‌آید، زیرا بدون آن، فرایند خلق دانش جدید تقریباً غیرممکن است. افراد با تفکر خلاق قادرند تفکرات خود را فراتر از چارچوب‌های معمولی گسترش دهند و ایده‌های جدیدی را برای حل مسائل پیچیده و چالش‌برانگیز به وجود آورند (سیوهرمان و ویداکوچ، ۲۰۲۲).

اهمیت و مزایای تفکر خلاق در یادگیری زایشی بر کسی پوشیده نیست. این نوع تفکر به دانشجویان کمک می‌کند تا از راه‌های متفاوت به مسائل نگاه کنند و راه‌حل‌های نوآورانه‌ای برای چالش‌ها پیدا کنند (جواد^۲ و همکاران، ۲۰۲۱). تفکر خلاق نه تنها موجب بهبود مهارت‌های حل مسئله می‌شود بلکه به دانشجویان این امکان را می‌دهد که در فرآیند یادگیری خود خلاقیت به کار برند و از این طریق فرآیندهای فکری خود را گسترش دهند (مطهریان و باصری، ۱۳۹۶). علاوه بر این، تفکر خلاق باعث می‌شود که فرد در معرض ایده‌ها و تجربیات جدید قرار گیرد که این امر به ارتقاء توانمندی‌های فردی و جمعی منجر می‌شود. در نتیجه، دانشجویانی که توانایی تفکر خلاق را دارند، قادرند با مشکلات و چالش‌های علمی و اجتماعی به شکلی نوین و متفاوت روبه‌رو شوند و به نتایج بهتری دست یابند. این امر علاوه بر پیشرفت علمی، به رشد شخصی و اجتماعی افراد نیز کمک می‌کند (دهقان زاده و همکاران، ۱۴۰۲).

از سوی دیگر رابطه بین تفکر خلاق و یادگیری زایشی ممکن است تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار گیرد که یکی از این عوامل هوش معنوی است. هوش معنوی به توانایی درک و تجربه جنبه‌های عمیق و معنوی زندگی اطلاق می‌شود و از آنجا که بسیاری از مسائل پیچیده و چالش‌برانگیز نیازمند تجزیه و تحلیل عمیق‌تر هستند، هوش معنوی می‌تواند نقشی کلیدی در فرآیند یادگیری ایفا کند (دانش پایه و همکاران، ۱۴۰۱). این نوع هوش به افراد کمک می‌کند تا از جنبه‌های مختلف و از زاویه‌های معنوی به مسائل نگاه کنند و درک بهتری از آن‌ها پیدا کنند. (میشرا و آکانکاشا^۴، ۲۰۲۳).

هوش معنوی مزایای زیادی برای افراد دارد، به ویژه در فرآیند یادگیری و حل مسائل پیچیده. این نوع هوش به فرد کمک می‌کند تا با دیدگاه‌هایی عمیق‌تر و با احساس مسئولیت بیشتری به مسائل بپردازد. افرادی

¹ Suherman, S., & Vidákovich

² Jawad

³ Spiritual Intelligence

⁴ Mishra, P., & Akanksha

که دارای هوش معنوی بالایی هستند، قادرند با چالش‌ها و مشکلات زندگی به شکلی منطقی و انسانی برخورد کنند و در مسیر رشد فردی و اجتماعی خود موفق‌تر عمل کنند (واردواج^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). علاوه بر این، هوش معنوی موجب بهبود روابط بین فردی، ارتقای احساس رضایت از زندگی و کمک به درک بهتر از اهداف و ارزش‌های زندگی می‌شود (صالحی و حسینی، ۱۴۰۰).

بر اساس مطالب ارائه شده، مسئله اصلی این پژوهش بررسی رابطه بین تفکر خلاق و یادگیری زایشی و نقش میانجی هوش معنوی در این رابطه در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون است. از این رو، این پژوهش قصد دارد با توجه به مطالب ارائه شده، به این سوال سوال اصلی که «آیا بین تفکر خلاق و یادگیری زایشی و میانجی‌گری نقش هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون رابطه معناداری وجود دارد؟» جواب دهد.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ روش اجرا، توصیفی نوع همبستگی بود. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون به تعداد ۳۸۰۰ نفر در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بود. برای تعیین حجم نمونه از جدول کرجسی و مورگان استفاده شده و با توجه به حجم بالای جامعه آماری، تعداد ۳۵۰ نفر به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شد. روش نمونه‌گیری در این پژوهش به صورت تصادفی خوشه‌ای بود. ابتدا دو دانشکده از دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون، یعنی دانشکده علوم انسانی و دانشکده فنی و مهندسی به صورت تصادفی انتخاب شد. سپس از بین رشته‌های مختلف تحصیلی در این دو دانشکده، تعدادی رشته به صورت تصادفی انتخاب شد و در نهایت، پرسشنامه پژوهش به‌طور تصادفی میان دانشجویان این رشته‌ها توزیع شد.

برای گردآوری اطلاعات در خصوص مبانی نظری و ادبیات پژوهش، محقق از روش کتابخانه‌ای استفاده کرد. این روش شامل مطالعه منابع موجود مانند کتاب‌ها، مقالات علمی، پایان‌نامه‌ها و سایر منابع معتبر است که به تحلیل و بررسی پیشینه پژوهش و تبیین نظریه‌ها و مدل‌های مرتبط با موضوع تحقیق کمک می‌کند. روش کتابخانه‌ای به محقق این امکان را می‌دهد که اطلاعات گسترده‌ای را از منابع مختلف گردآوری کرده و مبنای علمی محکمی برای پژوهش خود ایجاد نماید. در خصوص بررسی فرضیات پژوهش، محقق از روش میدانی، که عمدتاً از طریق توزیع پرسشنامه صورت می‌گیرد، برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده کرد. این روش به

^۱ Varadwaj

محقق اجازه می‌دهد که به‌طور مستقیم از اعضای جامعه آماری اطلاعات جمع‌آوری کند و روابط بین متغیرهای مختلف را بررسی نماید.

جهت گردآوری اطلاعات برای آزمون فرضیه‌ها از پرسشنامه‌های زیر استفاده شد:

برای ارزیابی سطح تفکر خلاق از پرسشنامه تفکر خلاق تورنس^۱ (۱۹۹۰) استفاده شد. آزمون تفکر خلاق تورنس بر پایه تئوری و تعریف او از تفکر خلاق در ۶۰ سوال ساخته شده است که ابعاد آن سیالی^۲، بسط^۳، انعطاف‌پذیری^۴ و اصالت^۵ را شامل می‌شوند. پاسخدهی به سوالات این پرسشنامه بر اساس یک طیف سه گزینه ای (گزینه الف=۱، ب=۲ و ج=۳) می‌باشد. تست سنجش خلاقیت تصویری تورنس یکی از تست‌های استاندارد جهت سنجش میزان خلاقیت افراد بخصوص در سنین پیش دبستانی، ابتدایی و متوسطه است.

در این پژوهش بررسی اندازه‌گیری یادگیری زایشی فرایندهای یادگیری زایشی بر اساس پژوهش دهقان (۱۳۹۹) استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۱۴ سوال و ۴ مولفه می‌باشد. سوالات ۱-۵ مولفه یادگیری، سوالات ۶-۸ مولفه زایش، ۹-۱۱ مولفه خلق معنا و ۱۲-۱۴ مولفه انگیزش را اندازه‌گیری می‌کند. نمره گذاری به سوالات پرسشنامه در یک طیف ۵ گزینه ای (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵) می‌باشد.

پرسشنامه هوش معنوی گینگاین پرسشنامه یک پرسشنامه خودسنجی است که دیوید گینگ آن را در سال ۲۰۰۸ میلادی ساخته است. این پرسشنامه شامل ۲۴ سوال و چهار خرده مقیاس تفکر انتقادی وجودی سوال‌های ۱، ۳، ۵، ۹، ۱۳، ۱۷، ۲۱؛ معناسازی شخصی سوال‌های ۷، ۱۱، ۱۵، ۱۹، ۲۳؛ آگاهی متعالی سوال‌های ۲، ۶، ۱۰، ۱۴، ۱۸، ۲۰، ۲۲؛ و گسترش خودآگاهی سوال‌های ۴، ۸، ۱۲، ۱۶، ۲۴ است. نمره گذاری آن به صورت طیف پنج درجه‌ای لیکرتی از ۰ = کاملاً مخالفم تا ۴ = کاملاً موافقم و سؤال ۶ معکوس است. نمره‌های بالاتر نشان‌دهنده هوش معنوی و یا وجود چنین ظرفیتی است. برای تعیین اعتبار محتوایی پرسش‌نامه از تعدادی از متخصصان در این رشته از جمله استاد راهنما، در مورد پرسش‌نامه و سوالات آن نظرخواهی گردید و در نهایت، اعتبار پرسش‌نامه تأیید شد. مقداری ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده برای ابزار اندازه‌گیری این پژوهش در جدول (۱) گزارش شده است.

¹ Torrance

² Fluency

³ Elaboration

⁴ Flexibility

⁵ Originality

⁶ King

جدول (۱): ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه پژوهش

ردیف	متغیر	ضریب آلفای کرونباخ
۱	تفکر خلاق	۰/۸۱۳
۲	آداب گریزی تحصیلی	۰/۸۰۸
۳	هوش معنوی	۰/۷۷۶

یافته‌های جدول فوق نشان داد که ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب برای تفکر خلاق ۰/۸۱۳، یادگیری زایشی ۰/۸۰۸ و هوش معنوی ۰/۷۷۶ بدست آمد که نشان از پایداری قابل قبول برای این پرسشنامه‌ها بوده است.

یافته ها

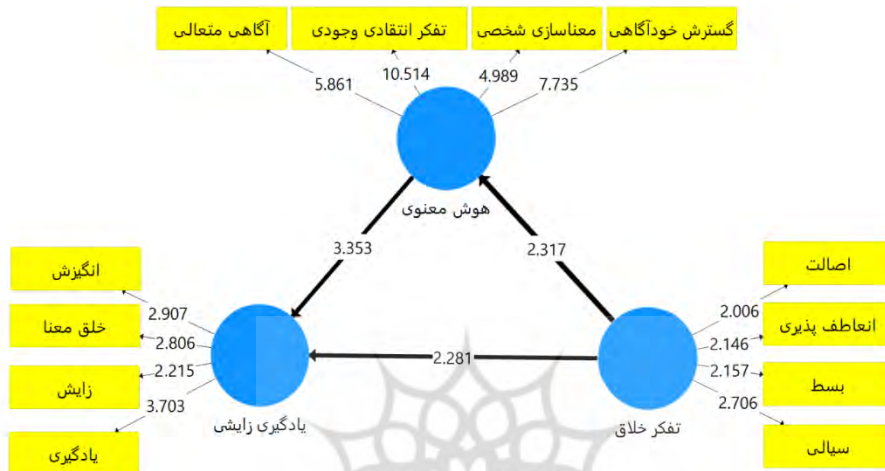
برای بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون اسمیرنوف - کولموگروف استفاده شد که نتایج آن در جدول زیر ارائه شده است:

جدول (۲): نتایج حاصل از آزمون اسمیرنوف - کولموگروف

متغیر	مقدار	مقدار (sig)	نتیجه نرمال/غیرنرمال بودن توزیع
تفکر خلاق	۰/۳۰۱	$P < ۰/۰۵$	غیرنرمال
هوش معنوی	۰/۳۲۹	$P < ۰/۰۵$	غیرنرمال
آداب گریزی تحصیلی	۰/۳۱۸	$P < ۰/۰۵$	غیرنرمال

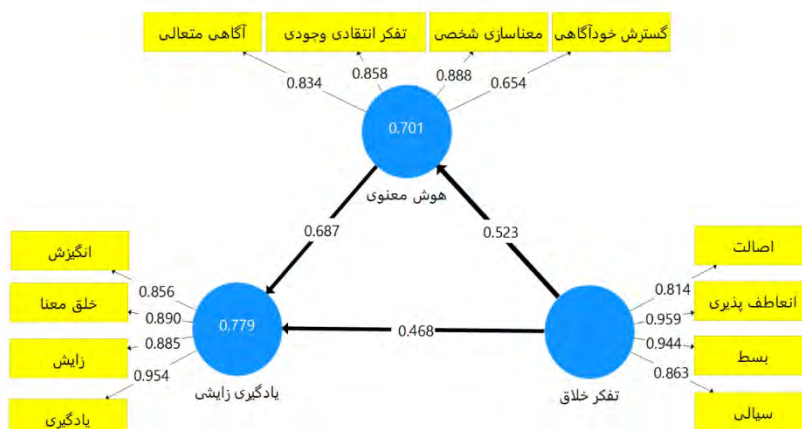
مطابق جدول شماره (۲) مشاهده می شود که مقدار (Sig) یا همان سطح معناداری آزمون اسمیرنوف - کولموگروف کمتر از ۰/۰۵ می باشد، در نتیجه می توان نتیجه گرفت که متغیرهای اصلی تحقیق از توزیع غیر نرمال برخوردار هستند. بنابراین برای بررسی فرضیه‌های این پژوهش از آزمون‌های ناپارامتریک و نرم افزار SmartPLS استفاده می شود.

برای آزمون فرضیه‌های این پژوهش از رویکرد معادلات ساختاری استفاده شده است. در این خصوص برای بررسی برازش مدل و تحلیل داده‌ها از روش PLS که یکی از رویکردهای روش SEM است، استفاده شد. وقتی مقادیر t در بازه بیشتر از ۱/۹۶ و کمتر از ۱/۹۶- باشند، گویای معنادار بودن پارامتر مربوط و متعاقباً تأیید فرضیه های پژوهش است. سپس در شکل (۴-۲) شدت تأثیر متغیرها بر یکدیگر با استفاده از ضرایب استاندارد شده (ضریب مسیر) مشخص گردیده است. ضریب مسیر نشان دهنده ی شدت و نوع رابطه بین دو متغیر پنهان است. عددی بین -۱ تا +۱ است که اگر برابر با صفر شوند، نشان دهنده ی نبود رابطه ی خطی بین دو متغیر پنهان است که این ضریب نشان از همبستگی بین دو متغیر پنهان دارد.

شکل (۱): بررسی تأثیر متغیرها بر یکدیگر مقدار تی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل (۲): بررسی شدت تأثیر متغیرها ضریب مسیر

آزمون فرضیه اصلی: بین تفکر خلاق و یادگیری زایشی با میانجی نقش هوش معنوی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (۳): نتایج آماری فرضیه اصلی

روابط	ضریب مسیر	انحراف استاندارد (STDEV)	آماره T	سطح معناداری
تفکر خلاق ← هوش معنوی ← یادگیری زایشی	۰/۳۵۹	۰/۰۲۸	۲/۰۱۹	($P < ۰/۰۵$)

نتایج جدول (۳) نشان داد که، سطح معناداری برای بررسی رابطه تفکر خلاق و یادگیری زایشی با میانجی نقش هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون ($P < ۰/۰۵$) و مقدار آماره t بدست آمده از خروجی نرم افزار (۲/۰۱۹) می‌باشد، در نتیجه فرضیه اصلی پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد و می‌توان بیان کرد که تفکر خلاق و یادگیری زایشی با میانجی نقش هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون رابطه مثبت و معناداری دارد. همچنین نتایج بدست آمده از تحلیل مسیر نشان داد که ضریب مسیر غیرمستقیم بین این دو متغیر برابر ۰/۳۵۹ می‌باشد که نشان می‌دهد ۳۵/۹ درصد از تغییرات یادگیری زایشی، ناشی از تفکر خلاق با میانجی نقش هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون می‌باشد.

شاخص‌های برازش مدل

اگر مقدار این دو معیار (آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR)) برابر و یا بیشتر از مقدار ۰/۷ (فورنل و لارکر ۱۹۸۱؛ هالند، ۱۹۹۹) شود، مؤید این مطلب است که پایایی در مورد آن مدل اندازه‌گیری قابل قبول است.

جدول (۴): مقدار ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی

ردیف	ساختار	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی
۱	یادگیری زایشی	۰/۷۴۶	۰/۸۵۹
۲	تفکر خلاق	۰/۷۵۱	۰/۸۱۱
۳	هوش معنوی	۰/۷۳۶	۰/۸۸۹

همان گونه که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، بررسی‌ها نشان می‌دهد که مقدار ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی همه متغیرها بیش از حداقل قابل قبول یعنی ۰/۷ است. بنابراین متغیرهای اندازه‌گیری این پژوهش به گونه‌ای مطلوب، پایایی دارند.

روایی واگرا وقتی در سطح قابل قبول است که میزان AVE برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی آن سازه و سازه‌های دیگر (مربع مقدار ضرایب همبستگی بین سازه‌ها) در مدل باشد. بررسی این امر به وسیله یک ماتریس صورت می‌پذیرد که خانه‌های این ماتریس حاوی مقادیر ضرایب همبستگی بین سازه‌ها و جذر مقادیر AVE مربوط به هر سازه است. در جدول ۹ نمونه آن مشخص است.

جدول (۵): جدول فورنل-لارکر برای بررسی روایی واگرا

متغیر	یادگیری زایشی	تفکر خلاق	هوش معنوی
یادگیری زایشی	۰/۸۶۵		
تفکر خلاق	۰/۳۵۹	۰/۷۹۲	
هوش معنوی	۰/۲۳۸	۰/۷۶۰	۰/۸۶۷

همانگونه که از ماتریس بالا مشخص می‌باشد، جذر AVE هر سازه از ضرایب همبستگی آن سازه با سازه‌های دیگر بیشتر شده است که این مطلب حاکی از قابل قبول بودن روایی واگرای سازه‌ها می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری

بین تفکر خلاق و یادگیری زایشی با میانجی نقش هوش معنوی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون رابطه معناداری وجود دارد. یافته‌های این پژوهش در خصوص فرضیه اصلی نشان داد که، سطح معناداری برای بررسی رابطه تفکر خلاق و یادگیری زایشی با میانجی نقش هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون می‌باشد، در نتیجه فرضیه اصلی پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد و می‌توان بیان کرد که تفکر خلاق و یادگیری زایشی با میانجی نقش هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون رابطه مثبت و معناداری دارد. همچنین نتایج بدست آمده از تحلیل مسیر نشان داد که ضریب مسیر غیرمستقیم بین این دو متغیر برابر $0/359$ می‌باشد که نشان می‌دهد $35/9$ درصد از تغییرات یادگیری زایشی، ناشی از تفکر خلاق با میانجی نقش هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کازرون می‌باشد.

نتایج به‌دست‌آمده با یافته‌های پژوهش‌های رستمی و همکاران (۱۴۰۰)، عیسی‌زاده و نجات (۱۳۹۵)، اکرم و همکاران (۲۰۲۴) و کیوسایری و همکاران (۲۰۲۰) همسو و سازگار می‌باشد. این پژوهش‌ها نیز نشان دادند که هوش معنوی می‌تواند به‌عنوان یک متغیر واسطه‌ای در رابطه میان تفکر خلاق و یادگیری زایشی ایفای نقش کند و فرآیند یادگیری را بهبود بخشد.

در تبیین نتایج این فرضیه می‌توان بیان کرد که یادگیری زایشی به‌عنوان یک رویکرد فعال، زمانی به بیشترین سطح اثربخشی خود می‌رسد که یادگیرنده علاوه بر توانایی‌های شناختی، از ظرفیت‌های معنوی و درونی نیز بهره‌مند باشد. هوش معنوی با تقویت توانایی فرد در درک معنا، کشف هدف و یافتن ارتباط عمیق میان آموخته‌ها و زندگی واقعی، می‌تواند بستر لازم را برای خلاقیت و بازآفرینی دانش فراهم آورد. از سوی دیگر، تفکر خلاق به فرد کمک می‌کند تا فراتر از چارچوب‌های سنتی فکر کند و راه‌حل‌های جدید برای مسائل بیابد. زمانی که این دو ظرفیت در کنار هوش معنوی قرار گیرند، یک تعامل مثبت و سازنده شکل می‌گیرد که هم به بهبود فرآیندهای شناختی یادگیرنده منجر می‌شود و هم انگیزش درونی و هدفمندی او را تقویت می‌کند. در نتیجه، می‌توان گفت که رابطه میان تفکر خلاق و یادگیری زایشی نه یک ارتباط ساده و خطی، بلکه یک فرآیند پویا و چندلایه است که هوش معنوی در آن نقش پل ارتباطی و تسهیل‌گر دارد.

در تبیین نتایج این فرضیه می‌توان بیان کرد که تفکر خلاق به‌عنوان یکی از توانمندی‌های شناختی عالی، فرد را قادر می‌سازد تا مفاهیم و اطلاعات را به شیوه‌ای نو بازسازی کرده و از آن‌ها برای تولید دانش جدید استفاده کند. یادگیری زایشی به‌طور بنیادین مبتنی بر همین فرآیند بازآفرینی و تولید دانش است؛ بنابراین افرادی که دارای سطح بالایی از تفکر خلاق هستند، توانایی بیشتری در استفاده از روش‌های یادگیری زایشی دارند. علاوه بر این، تفکر خلاق موجب می‌شود که دانشجویان به جای حفظ طوطی‌وار اطلاعات، با ترکیب ایده‌ها و ایجاد ارتباطات جدید میان مفاهیم، به درک عمیق‌تری از

موضوعات بر سند. این فرآیند نه تنها کیفیت یادگیری را افزایش می‌دهد، بلکه باعث می‌شود دانشجویان احساس خودکارآمدی بیشتری کرده و در مواجهه با مسائل پیچیده، راهکارهای نوآورانه و متناسب با شرایط ارائه دهند. به عبارت دیگر، تفکر خلاق موتور محرک یادگیری زایشی محسوب می‌شود.

هوش معنوی با فراهم‌سازی نوعی چارچوب معنابخش، موجب می‌شود فرد بتواند پدیده‌ها و مسائل پیرامون خود را از زاویه‌ای متفاوت بنگرد. این زاویه جدید نگاه، بستری برای ظهور خلاقیت و نوآوری است، زیرا فرد با الهام گرفتن از ارزش‌ها، معانی و اهدافی عمیق‌تر، توانایی بازاندیشی و خلق ایده‌های تازه را پیدا می‌کند. به عبارت دیگر، ارتباط میان تفکر خلاق و هوش معنوی یک رابطه دوسویه است؛ از یک سو، هوش معنوی با پرورش توانایی فرد در کشف معنا و هدف، تفکر خلاق را تقویت می‌کند و از سوی دیگر، تفکر خلاق با گشودن افق‌های تازه، موجب می‌شود فرد به سطح بالاتری از درک معنوی دست یابد. در این حالت، فرد نه تنها قادر به خلق ایده‌های نو خواهد بود، بلکه می‌تواند این ایده‌ها را در راستای ارزش‌ها و اهداف معنادار زندگی خود به کار گیرد و از این طریق یادگیری عمیق‌تر و پایدارتر را تجربه کند.

یادگیری زایشی به دنبال ایجاد معنا در فرآیند یادگیری است و این معنا زمانی به‌خوبی شکل می‌گیرد که یادگیرنده از ظرفیت‌های هوش معنوی خود بهره‌مند باشد. هوش معنوی به فرد کمک می‌کند تا آموخته‌ها را نه به صورت مجزا، بلکه در پیوند با تجربه‌های زیسته و اهداف والاتر زندگی درک کند. این پیوند میان دانش و معنا، زمینه‌ساز یک یادگیری عمیق، پایدار و بازآفرینانه می‌شود. علاوه بر این، هوش معنوی موجب افزایش تاب‌آوری، آرامش درونی و انگیزش یادگیرنده می‌شود و همین عوامل، شرایط ذهنی و عاطفی لازم برای یادگیری زایشی را فراهم می‌آورند. بنابراین، می‌توان گفت که دانشجویانی که دارای سطح بالاتری از هوش معنوی هستند، بهتر می‌توانند در فرآیند یادگیری زایشی شرکت کنند، ایده‌های جدید خلق نمایند و دانش به‌دست‌آمده را به صورت خلاقانه در موقعیت‌های مختلف زندگی و تحصیلی به کار گیرند. ۱. بر اساس یافته‌های فرضیه اصلی پیشنهاد می‌گردد که در طراحی برنامه‌های آموزشی دانشگاهی، دوره‌ها و کارگاه‌هایی تلفیقی برگزار گردد که همزمان سه مؤلفه‌ی «تقویت تفکر خلاق»، «پرورش یادگیری زایشی» و «ارتقای هوش معنوی» را پوشش دهند. به‌طور مثال، می‌توان کارگاه‌هایی طراحی کرد که در آن دانشجویان ابتدا در معرض مسائل واقعی و پیچیده قرار گیرند (تقویت یادگیری زایشی)، سپس از آن‌ها خواسته شود با روش‌های خلاقانه و ایده‌پردازانه راه‌حل‌های جدید ارائه دهند (پرورش تفکر خلاق)، و در نهایت این ایده‌ها را در چارچوب ارزش‌ها، اهداف فردی و معانی عمیق‌تر زندگی تحلیل کنند (تقویت هوش معنوی). این نوع برنامه‌ها نه تنها باعث افزایش توانایی علمی و پژوهشی دانشجویان می‌شود، بلکه به رشد شخصیتی و هویتی آن‌ها نیز کمک کرده و دانشگاه را به محیطی پویا و ارزش‌مدار تبدیل می‌نماید.

منابع فارسی

- پناهی، مهدی، جهانی، جعفر، مرزوقی، رحمت‌الله، سلیمی، قاسم، و فروزانفر، رضا. (۱۴۰۳). پرورش تفکر خلاق دانشجویان مرحله بالینی دوره پزشکی عمومی با استفاده از سبک سناریونویسی. *دانشور پزشکی*، ۳۲(۲)، ۷۳-۸۵.
- دانش پایه، مسلم، درتاج، فریبرز، شیوندی چلیچه، کامران، دلاور، علی، و اسدزاده دهرائی، حسن. (۱۴۰۱). اثربخشی آموزش خردورزی بر هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در دانشجویان. *فصلنامه روان‌شناسی شناختی*، ۱۰(۴).
- دهقان زاده، حجت، احمدی گل، جعفر، و دهقان زاده، حسین. (۱۴۰۲). تأثیر محیط یادگیری بازی‌وارسازی شده بر پرورش تفکر خلاق میان دانشجویان کارشناسی در واحد دانشگاهی آموزش تفکر. *پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی*، ۲۷(۵۲)، ۲۲۳-۲۴۲.
- رستمی بهرام، جباری، سعیده، فتحی، مهدی، صفوی، سید زین العابدین، اروچی، محمدرضا، و کریمی، رامین. (۱۴۰۰). بررسی نقش میانجی هوش معنوی در رابطه با کیفیت دوره یادگیری ترکیبی و خلاقیت از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زنجان. *پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۱۳(۱)، ۱۴-۲۳.
- ساریخانی، راحله، موسوی پور، سعید، فیض آبادی، نرگس، رحیمی، الهام، و زارع، محمد. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش مبتنی بر الگوی طراحی یادگیری زایشی بر میزان یادگیری دانشجویان رشته پرستاری در درس فیزیولوژی. *راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی*، ۴(۱)، ۱۶-۲۶.
- صالحی، لیلی، و حسینی، سید مصطفی. (۱۴۰۰). رابطه بین هوش معنوی و خلاقیت در دانشجویان دانشکده توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی ایران. *مجله بین‌رشته‌ای دین و سلامت/ابن‌سینا*، ۱(۱)، ۴-۹.
- صحرائی، فاطمه، و هاشمی مقدم، شمس‌الدین. (۱۴۰۲). تأثیر روش آموزش مبتنی بر الگوی طراحی یادگیری زایشی بر یادگیری مفاهیم نظری و عملی دانشجویان. در اولین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و فلسفه. بابل.
- عابدینی، یاسمین، و دستجردی، نگین. (۱۳۹۳). دینداری و هوش معنوی و تأثیر آنها بر عملکرد تحصیلی دانشجویان. *رویکردهای نوین آموزشی*، ۹(۱)، ۳۷-۵۲.
- عیسی زاده، آیدا و نجات، حمید (۱۳۹۵). رابطه بین تاب‌آوری و هوش معنوی با خلاقیت دانشجویان، چهارمین همایش ملی مشاوره و سلامت روان، قوچان، <https://civilica.com/doc/620869>.
- فروزنده دهکردی، فاطمه. (۱۳۹۱). بررسی رابطه‌ی هوش معنوی با فرسودگی شغلی در کارکنان سازمان بهزیستی شهرکرد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده پردیس نیمه حضوری، دانشگاه علامه طباطبائی.
- مطهریان، مریم و باصری، احمد (۱۳۹۶). مقایسه تفکر خلاق، انتقادی و توانایی حل مساله در دختران و پسران دانشجویان، اولین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین ایران و جهان در مدیریت، اقتصاد و حسابداری و علوم انسانی، شیراز، <https://civilica.com/doc/675352>.

منابع انگلیسی

- Akmam, A., Afrizon, R., Koto, I., Setiawan, D., Hidayat, R., & Novitra, F. (2024). Integration of cognitive conflict in generative learning model to enhancing students' creative thinking skills. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 20(9), em2504.
- Akmam, A., Hidayat, R., Mufit, F., Anshari, R., & Jalinus, N. (2023, September). Effect of Generative Learning Models Based on Cognitive Conflict on Students' Creative Thinking Processes Based on Metacognitive. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 2582, No. 1, p. 012058). IOP Publishing.
- Breitwieser, J., & Brod, G. (2021). Cognitive prerequisites for generative learning: Why some learning strategies are more effective than others. *Child Development*, 92(1), 258-272.
- Buchner, J. (2022). Generative learning strategies do not diminish primary students' attitudes towards augmented reality. *Education and Information Technologies*, 27(1), 701-717.
- Jawad, L. F., Majeed, B. H., & ALRikabi, H. T. S. (2021). The Impact of Teaching by Using STEM Approach in The Development of Creative Thinking and Mathematical Achievement Among the Students of The Fourth Scientific Class. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 15(13).
- King, D. (2008). *Rethinking claims of spiritual intelligence: a definition, model and measure Application of modeling in the Natural and social sciences program*. Canada: TrentUniversity.
- King, D. B & DeCicco, T. L. (2009). A viable model and self-report measure of spiritual intelligence. *International journal of transpersonal studies*, 28(1),

- Kusairi, K., Syaiful, S., & Haryanto, H. (2020). Generative learning model in mathematics: A solution to improve problem solving and creative thinking skill. *Indonesian Journal of Science and Mathematics Education*, 3(3), 254-261.
- Mishra P, & Vashist K. (2014). A review study of spiritual intelligence, stress and well-being of adolescents in 21st century, *International Journal of Research in Applied Natural and Social Sciences*, 2(4), 11-24.
- Mishra, P., & Akanksha, M. (2023). A Study Of Universal Awareness Component Of Spiritual Intelligence Of B Ed College Students. *International Journal of Research and Analytical Reviews*.
- Petersen, G. B., Stenberdt, V., Mayer, R. E., & Makransky, G. (2023). Collaborative generative learning activities in immersive virtual reality increase learning. *Computers & Education*, 207, 104931.
- Srikongchan, W., Kaewkuekool, S., & Mejaleurn, S. (2021). Backward Instructional Design Based Learning Activities to Developing Students' Creative Thinking with Lateral Thinking Technique. *International Journal of Instruction*, 14(2), 233-252.

Investigating the Relationship Between Creative Thinking and Generative Learning and the Mediating Role of Spiritual Intelligence Among Students of Islamic Azad University, Kazerun Branch

Sara Hasani Farahnaz Mashayekh

Abstract

Introduction and Objective: The main objective of this study was to investigate the relationship between creative thinking and generative learning and the mediating role of spiritual intelligence among students of Islamic Azad University, Kazerun Branch.

Research Methodology: The present study was applied in terms of purpose and descriptive and correlational in terms of method. The statistical population of this study was 3800 students of Islamic Azad University, Kazerun Branch in the academic year 1403-1404. Morgan table was used to determine the sample size and 350 people were selected as the sample size. The sampling method was cluster random. To collect data, the Torrance Creative Thinking Questionnaire (1990), the Dehghan Generative Learning Questionnaire (2010) and the Ging Spiritual Intelligence Questionnaire (2008) were used. Structural equation modeling based on SPSS27 and PLS3 software was used to analyze the data.

Findings: The findings of this study showed that creative thinking and generative learning have a positive and significant relationship with the mediating role of spiritual intelligence among students of Islamic Azad University, Kazerun Branch. Creative thinking has a positive and significant relationship with generative learning among students of Islamic Azad University, Kazerun Branch. Creative thinking has a positive and significant relationship with spiritual intelligence among students of Islamic Azad University, Kazerun Branch. Finally, it was determined that spiritual intelligence has a positive and significant relationship with generative learning among students of Islamic Azad University, Kazerun Branch.

Conclusion: Creative thinking, as one of the key factors of generative learning, plays an important role in improving students' learning processes. In addition, spiritual intelligence, as a mediating variable, strengthens the relationship between creative thinking and generative learning and itself has a direct positive effect on generative learning. Therefore, it can be said that improving the level of creative thinking and spiritual intelligence among students of Islamic Azad University, Kazerun Branch, will pave the way for increasing the ability of generative learning and improving the quality of education.

Keywords: Generative learning, Creative thinking, Spiritual intelligence

¹ Department of Educational Science, Kazerun Branch, Islamic Azad University, kazerun, Iran.

² * Department of Educational Science, Kazerun Branch, Islamic Azad University, Kazerun, Iran.. (Corresponding author). Email: @iau.ac.ir